

Мадэль рэформы палітычнае сыстэмы Беларусі

Форма кіраваньня Віктар Чарноў

Новая мадэль палітычнае сыстэмы Рэспублікі Беларусі павінна базавацца на агульнапрызнаных прынцыпах эўрапейскага права: дэканцэнтрацыі і дэцэнтралізацыі ўлады, парлямэнтарызму, падзелу і балянсу ўладаў, незалежнасьці судовае ўлады, вяршэнстве закону, павагі да правоў і свабодаў грамадзянаў.

Нэгатыўны досьвед беларускага прэзыдэнцыялізму значна ўмацаваў пазыцыі тых палітыкаў і навукоўцаў, якія лічаць, што аптымальнай формай кіраваньня для Беларусі ёсьць заходнеэўрапейская парлямэнцкая мадэль. *Парлямэнцкая сыстэма* прываблівае значную частку беларускай контрэліты тым, што яна, на іх думку, дазваляе забякаваць усялякую магчымасьць узурпацыі ўлады адным чалавекам. Парлямэнтарысты апэлююць пры гэтым да традыцыяў канстытуцыйнае манархіі Вялікага Княства Літоўскага, падкрэсьліваючы больш дэмакратычны характар парлямэнцкага кіраваньня і гнуткасьць, уласьціваю выканаўчай уладзе.

Аднак ідэі «чыстага» парлямэнтарызму адлюстроўваюць адно абстрактна-дэмакратычныя памкненьні. Бо пад увагу не бяруцца рэальныя ўмовы, неабходныя для нармальнага функцыянаваньня парлямэнцкага рэжыму.

Эфэктывнае функцыянаваньне парлямэнцкай формы кіраваньня праду-гледжае:

- эканамічную і сацыяльна-палітычную стабільнасьць;
- грамадзкі кансэнсус што да фундаментальных вартасьцяў;
- кансалідаваную партыйную сыстэму;
- наяўнасьць выбарчай сыстэмы, якая абмяжоўвае колькасьць «дзеяных» партыяў;
- дэмакратычную палітычную культуру кіраўнічае эліты і контрэліты;
- глыбока ўкаранёныя традыцыі дэмакратыі.

Аднак для беларускага пераходнага грамадства характэрная супрацьлеглая сытуацыя, якая захаваецца і ў агляднай будучыні:

- пэрманэнтная сацыяльна-эканамічная нестабільнасьць;
- глыбокі раскол у грамадстве што да фундаментальных вартасьцяў і рэзка адрозныя палітычныя арыентацыі, што выклікае сур'ёзныя перашкоды на шляху іх узгадненьня;
- фрагмэнтаваная партыйная сыстэма, якая мае ўсе прыкметы «скрайняга плюралізму»;
- неадэкватная выбарчая сыстэма, рэфармаваньне якой толькі павялічыць на першых этапах палітычнае трансфармацыі фрагмэнтаваную шматпартыйнасьць;
- аўтакратычныя традыцыі;
- брак досьведу дэмакратычнага кіраваньня.

У такім расколатым і фрагмэнтаваным грамадстве вбды парлямэнцкай сыстэмы праявляцца асабліва выразна. Галоўная зь іх будзе ў наступным. У выніку прыняцьця прапарцыйнай або зьмяшанай выбарчай сыстэмы сфармуецца парлямэнцкі рэжым не аднапартыйнае, а кааліцыйнае бальшыні. Кіраўнічыя кааліцыі найхутчэй ня будуць трывалымі. Пры першых жа сур'ёзных рознагалосьях паміж парлямэнцкімі фракцыямі яны пачнуць разбурацца. Дадамо да гэтага невысокую здольнасьць партыйных лідэраў выкарыстоўваць кансэнсусныя тэхналёгіі кіраваньня. Гэта прывядзе да замарожваньня заканатворчага працэсу, непазьбежнымі зробіцца частыя адстаўкі ўраду і парлямэнцкія крызысы. У такіх умовах урад стане закладнікам

унутрыпарлямэнцкіх канфліктаў і проста будзе няздольны на рашучыя і паслядоўныя рэформы.

Нельга не адзначыць і такую істотную загану «чыста» парлямэнцкай мадэлі, як адсутнасць фармальных інстытуцыйных абмежаванняў улады парлямэнцкае большыні. Калі парлямэнцкая большыня праводзіць памылковую палітычную лінію, дык няма ніякае іншае, апроча інстытуту рэфэрэндуму, легальнае магчымасці выправіць яе. Аднак у рэфэрэндуму таксама ёсць свае недахопы, галоўнымі зь якіх ёсць некампэтэнтнасць грамадзянаў і магчымасць маніпуляваць іх волевыяўленьнем.

Некаторыя беларускія прыхільнікі парлямэнцкай рэспублікі прапануюць у якасці супрацьвагі парлямэнту КС, які будзе вырашаць, ці адпавядае прыняты закон Канстытуцыі і міжнароднаму праву²⁰. Такая прапанова выглядае досыць спрэчнай, паколькі нярэдка бывае, што законапраект можа цалкам адпавядаць канстытуцыйным і міжнародным нормам і ў той самы час быць памылковым з сацыяльна-эканамічнага або палітычнага гледзішча. А ацэнкі такога тыпу не знаходзяцца ў кампэтэнцыі КС.

Адсутнасць інстытутаў эфектыўнага кантролю за дзейнасцю парлямэнту стварае пагрозу тыраніі з боку парлямэнцкае большыні, што й назіраецца ў пераходных грамадзтвах. Улада ў такім выпадку пэрсаніфікуецца ў дыктатару-прэм'еру, які маніпулюе воляй паслухмянае большыні. Пад ціскам аднаасобнай улады прэм'ер-міністра роля парлямэнту — быць калегіяльным органам — нівэлюецца. Да такой «прэм'ерскай» рэспублікі Беларусь імкліва ішла ў 1993–1994 гг.

Пры пэўных варунках парлямэнцкая сыстэма, безумоўна, больш спрыяльная для ўсталявання ўстойлівае дэмакратыі, чым іншыя формы кіравання. Гэтак, у пэрыяд паміж 1979 і 1989 гг. у сьвеце налічвалася ўсяго 43 краіны з трывалымі дэмакратычнымі сыстэмамі, сярод якіх 35 краін былі з парлямэнцкай мадэллю, 3 краіны — зь зьмяшанай і яшчэ 5 краінаў з «чыста» прэзыдэнцкай мадэллю дзяржаўнага ладу²¹.

²⁰ Гл., напрыклад, матэрыялы круглага стала палітолягаў-юрыстаў: *Какой быть Беларуси: президентской или парламентской? // Адкрытае грамадства. 2000. № 1. С. 15–18.*

²¹ Падлічана на падставе статыстычных дадзеных, прыведзеных у артыкуле: А. Степэн, С. Скэн, *Различные типы демократического устройства и укрепление демократии // Демократия 1990-х. Вена, 1994.*

Тым ня менш ува ўмовах расколатага грамадства «чыста» парлямэнцкая форма часта прыводзіць да зусім супрацьлеглага выніку. Мае рацыю беларускі палітоляг В. Карбалевіч, які лічыць, што «для правядзеньня рэформаў неабходная палітычная воля, якую значна лягчэй сканцэнтравать у руках або аднаго чалавека, або невялікай групы асобаў, але не ў парлямэнце, які налічвае дзясяткі дэпутатаў розных палітычных кірункаў»²². І ў гэтым выпадку ўзьнікаюць моцныя падставы для адраджэньня ў Беларусі прэзыдэнцкай рэспублікі або пераходу да зьмяшанае формы кіраваньня. Як паказвае практыка, бывае часам лепш перадаць вялікія паўнамоцтвы вузкай, нават адзінаасобнай выканаўчай уладзе, усталяваўшы, праўда, над ёй эфэктыўны парлямэнцкі кантроль.

Прыхільнікі рэанімацыі *прэзыдэнцкай формы кіраваньня* паводле Канстытуцыі ўзору 1994 г. у большай ступені ўлічваюць канкрэтныя рэаліі. Яны апэлююць да традыцыяў і мэнталітэту беларускага грамадства. А таму і лічаць, што ў сытуацыі падзеньня жыцьцёвага ўзроўню, пэрманэнтнага палітычнага крызысу, расколатасьці і неструктураванасьці грамадства толькі стабільная выканаўчая ўлада, адносна незалежная ад барацьбы партыйных фракцыяў і суадносінаў сілаў у парлямэнце, здольная правесці неабходныя рэформы і вывесць краіну на шлях сацыяльна-эканамічнага росту. Небясьпека, аднак, палягае ў тым, што ў краінах з працяглымі аўтарытарнымі традыцыямі прэзыдэнцыялізм найчасьцей выраджаецца ў супэрпрэзыдэнцкую форму кіраваньня. Не выпадкова бальшыня постсавецкіх краінаў сталі супэрпрэзыдэнцкімі рэспублікамі з той або іншай ступенню пэрсаналізацыі дзяржаўнае ўлады. Беларусь на гэтым тле не вынятак.

Што ж штурхае новасьпечаных «дэмакратычных» лідэраў у абдоймы прэзыдэнцыялізму? Гэта найперш іхныя аўтакратычныя звычкі, успадкаваныя ад таталітарнае мінуўшчыны. Канцэнтрацыя вялікай улады ў руках прэзыдэнта, ягоная адносная незалежнасьць ад парлямэнту і тое, што ён заўсёды прадстаўляе (няхай нават адносную) бальшыню выбарцаў, значна спрашчае задачы здушэньня апазыцыі й усталяваньня пэрсаналісцкае дыктатуры. Парадокс у тым, што прэзыдэнцкая рэспубліка зь ейным прынцыпам двайное ле-

²² Гл. матэрыялы круглага стала палітолягаў-юрыстаў: *Какой быть Беларуси: президентской или парламентской?* // Адкрытае грамадства. 2000. № 1. С. 15–16.

гітымнасьці, абумоўленым простымі выбарамі прэзыдэнта і парлямэнту, патрабуе большай культуры узгадненьняў інтарэсаў паміж заканадаўчым органам і ўрадам, чым «чыста» парлямэнцкая мадэль, але выбіраюць яе, як правіла, менавіта тыя краіны, якія ня маюць трывалых дэмакратычных традыцыяў*.

Прэзыдэнт, каб быць сымбалам нацыі і ўвасабляць стабільнасьць дзяржавы, закліканы быць вышэй за партыйныя і іншыя адносна вузкія палітычныя інтарэсы. Аднак у прэзыдэнцкіх рэспубліках кіраўніку дзяржавы даводзіцца спалучаць свае цырыманяльныя функцыі з функцыямі кіраўніка выканаўчае ўлады, лідэра пэўнай палітычнай групойкі, які змагаецца за ажыцьцяўленьне яе праграмы. Таму прэзыдэнцкая сыстэма апырэры не дапускае тонкае дыфэрэнцыяцыі дзёвюх роляў.

Практыка беларускага прэзыдэнцыялізму пацьвердзіла, што адным зь неабсяпечных наступстваў спалучэньня цырыманяльнага і выканаўчага («эфэктыўнага») кіраўніцтва становіцца падмена паняцьця «народ» групай прыхільнікаў прэзыдэнта. Кіраўнік дзяржавы пачынае разглядаць сваю палітыку як увасабленьне «волі народу», а палітыку сваіх апанэнтаў — як антынародную, накіраваную на абарону вузкіх інтарэсаў. У выніку ён адмаўляецца прызнаваць абмежаваньні свайго мандату і надзвычай варожа ставіцца да апазыцыі. Таму сыстэма беларускага прэзыдэнцыялізму пазбаўленая ня толькі гнуткасьці, але й усялякіх сродкаў абмежаваньня ўлады.

Да таго ж трэба мець на ўвазе, што ў расколатым грамадзтве прэзыдэнту складана дамагачыся стабільнае большыні ў парлямэнце. Больш за тое, непазьбежны раскол кааліцыі, утворанай вакол кандыдата-пераможцы: калі ўрад падпарадкаваны не парлямэнту, а прэзыдэнту, няма лепшага спосабу набраць палітычныя пункты для наступных выбараў, чымся канфрантацыя з адказнай за ўсё прэзыдэнцкай уладай. Прэзыдэнт, у сваю чаргу, ня можа не патрабаваць усё новых і новых паўнамоцтваў, а гэта яшчэ больш абвастрае супярэчнасьці ў ягоных стасунках з парлямэнтам і палітычнымі партыямі.

* Паказальна, што многія былыя брытанскія калёніі (Кенія, Танзанія, Пакістан) пачыналі з спробаў капіяваньня парлямэнтарызму былое мэтраполіі, а потым адпаведна з сваімі аўтарытарнымі традыцыямі прасякаліся даверам да прэзыдэнцкай мадэлі.

Акурат з прычыны гэтых акалічнасьцяў прэзыдэнцкая дэмакратыя спараджае ў пераходных грамадзтвах (асабліва ўва ўмовах абвастрэньня сацыяльна-эканамічнага крызысу) жорсткі канфлікт паміж прэзыдэнтам і апазыцыяй у парламэнце, адзіным выйсьцем зь якога становіцца дзяржаўны пераварот, які ініцыюе, як правіла, выканаўчая ўлада.

Існуюць, прынамсі, тры ўмовы, неабходныя для хаця б частковае нэўтралізацыі адмоўных наступстваў прэзыдэнцыялізму ў расколатым грамадзтве.

Першая: неабходная такая сыстэма прэзыдэнцкіх выбараў, якая магла б забяспечыць шырока разьмеркаваную падтрымку абранага прэзыдэнта. Напрыклад, мэтад рэйтынгавага галасаваньня, калі выбарца можа галасаваць за некалькіх кандыдатаў на пасаду прэзыдэнта, разьмясьціўшы іх у парадку адданьня перавагі. У гэтым выпадку кандыдат можа атрымаць найбольшую падтрымку, калі ўлічыць таксама другі і трэці голас тых выбарцаў, якія свой першы аддалі іншым кандыдатам. Або гэта можа быць прынцып «двайной умовы», калі кандыдату ў прэзыдэнты дзеля абраньня неабходна мець ня толькі бальшыню галасоў выбарцаў усяе краіны, але і атрымаць падтрымку бальшыні ў пэўнай колькасьці яе адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак.

Другая: патрэбная такая сыстэма парламэнцкіх выбараў, якая спрыяла б таму, каб колькасьць «дзейных» палітычных партыяў не перавышала 3–4. Гэта можа быць выбарчая сыстэма адноснае бальшыні, якая судзіць зацьвярджэньню двухпартыйнасьці, або мажарытарныя выбары ў два туры, якія вядуць да зьяўленьня ў парламэнце дзвюх устойлівых партыйных кааліцыяў. Чым больш партыяў у парламэнце, тым менш шанцаў на захаваньне стабільнай прапрэзыдэнцкай партыйнай кааліцыі, тым вышэйшая вераемянасьць таго, што прэзыдэнт будзе кіраваць краінай ува ўмовах сталае меншыні ягоных прыхільнікаў у парламэнце. А адсюль будзе вынікаць немагчымасьць правядзеньня хуткіх і жорсткіх рэформаў; непазьбежнымі робяцца канфлікты і ўжываньне сілы. Вось чаму ўва ўсіх трывалых дэмакратычных сыстэмах прэзыдэнцкага тыпу дзейнічае ня больш за 2,6 палітычных партыяў²³.

²³ А. Степэн, С. Скэч, Пазнач. сач., с. 58.

Трэцяя ўмова: гэта здольнасць і гатоўнасць палітычных элітаў да супрацоўніцтва і кампрамісу, што ў расколтым грамадстве можа выглядаць адно добрым пажаданнем.

Да ўмоваў, якія змяняюць небяспеку інстытуту моцнага прэзідэнта, можна было б дадаць увядзены інстытут калегіі выбарцаў, а таксама спрашчэнне звычайна празмерна ўскладненай працэдуры імпічменту пры наяўнасці даведзенага абвінавачання кіраўніка выканаўчай улады ў службовых злачынствах.

Аднак усе пералічаныя вышэй умовы ёсць неабходнымі, але зусім не дастатковымі для нармальнага функцыянавання прэзідэнцкай дэмакратыі ў разьдзеленым грамадстве. Сыстэма прэзідэнцыялізму пазбаўляецца ад бальшыні сваіх недахопаў адно пры ўмовах, якія прадукуюцца кансалідаваным дэмакратычным рэжымам. Да іх ліку належаць:

- трывалы кансэнсус у грамадстве што да дэмакратычнага ўладкавання як найлепшага спосабу кіравання;
- двухпартыйная сыстэма, пры якой партыі не ідэалізаваныя, не ўвабляюць супрацьлеглых палітычных плыняў расколатага грамадства, а ўтрымліваюць у сабе асноўную частку спектру палітычных настрояў. (Аднак нельга не адзначыць, што двухпартыйная сыстэма – даволі рэдкая зьява ў сусветнай практыцы, і стварыць яе «на замову» немагчыма.);
- дэцэнтралізацыя кіравання (фэдэралізм або разьвітае мясцовае самакіраваньне ўва ўнітарнай дзяржаве), калі рэальная палітыка чыніцца таксама на ўзроўні рэгіёнаў і лякальных супольнасцяў. Найважнейшыя сфэры прыняцця рашэньняў кантралююцца мясцовымі органамі. Цэнтар не нясе адказнасці «за ўсё», і гэта змяняе небяспеку ціску на яго;
- агульнапрызнаная роля КС як арбітра ў спрэчках паміж заканадаўчай і выканаўчай галінамі ўлады, паміж цэнтральным урадам і мясцовым самакіраваннем.

Паколькі ў пераходным грамадстве гэтых умоваў няма, рэзка ўзрастае небяспека прэзідэнцыялізму. І гэта пацвярджае як лацінаамерыканскі дось-

вед, гэтак і найноўшы досьвед краінаў СНД зь Беларусьсю ўлучна. У сытуацыі крызысу, ува ўмовах палярызаванага грамадства «чысты» прэзыдэнцкі рэжым з падпарадкаванымі яму вэртыкальнымі структурамі найчасьцей аказваецца контрпрадуктыўным. Ён яшчэ больш расколвае грамадства замест таго, каб прывесьці яго да згоды, і таму не гарантуе стабільнасьці.

Сусьветная практыка паказвае, што «чыстыя» формы кіраваньня маюць недахопы, якія асабліва выразна праяўляюцца ў пераходных грамадзтвах. Для парлямэнцкай рэспублікі характэрныя нестабільнасьць ураду, частыя ўрадавыя крызысы і адстаўкі. Прэзыдэнцкая ж рэспубліка мае тэндэнцыю да ўсталяваньня пэрсаналісцкае дыктатуры. З увагі на гэта дыскусія аб праблеме выбару аптымальнае для Беларусі канстытуцыйнай формы кіраваньня, якая час ад часу ажывае сярод беларускіх палітыкаў, юрыстаў і палітолягаў, дасюль вялася, на наш погляд, у мэтадалягічна няправільным кірунку. Праблема выбару канстытуцыйнае сыстэмы дзяржаўнага ладу зводзілася да простага дылемы: «парлямэнцкая або прэзыдэнцкая рэспубліка». Між тым сёньня колькасьць «чыста» прэзыдэнцкіх і «чыста» парлямэнцкіх рэспублікаў у сьвеце паступова скарачаецца. Апошнімі дзесяцігодзьдзямі адбываецца пераплячэньне гэтых дзьвюх формаў, зьяўляюцца розныя варыянты зьмяшанае, «гібрыднае», формы кіраваньня, што ёсьць спробай спалучыць перавагі парлямэнцкай і прэзыдэнцкай рэспублікаў з адначасовым пераадоленьнем іхных заганяў.

Зьмяшаная форма рэспубліканскага кіраваньня магчымая ў двух варыянтах. Першы зь іх – *прэзыдэнцка-парлямэнцкая* рэспубліка – прадугледжвае інстытут падвойнае адказнасьці ўраду перад прэзыдэнтам і парлямэнтам, выражаны ў праве прэзыдэнта прызначаць і адхіляць прэм’ер-міністра, іншых чальцоў ураду і адначасова ў магчымасьці вотуму недаверу кабінэту міністраў з боку парлямэнту (Эгіпэт, Пэру, Турцыя, Украіна і фармальна – Расея). Аднак гэты прынцып дастаткова спрэчны, бо стварае вядомую няпэўнасьць у становішчы ўраду як «служы двух панюў». Акрамя таго, як паказвае гістарычны досьвед, прэзыдэнцка-парлямэнцкая рэспубліка таксама схільная пры пэўных абставінах трансфармавацца ў супэрпрэзыдэнцкую сыстэму кіраваньня (напрыклад, Ваймарская Нямецчына, Пятая Француская Рэспубліка пры дэ Голю, Расея і часткова Ўкраіна).

Другі варыянт — *парлямэнцка-прэзідэнцкая* рэспубліка — характарызуецца тым, што прэм'ер-міністар і кабінэт адказныя толькі перад парламэнтам. Прызначэньне і адхіленьне прэм'ера (а часам і асобных міністраў) ёсьць выключнай прэрагатывай прадстаўнічага сходу. Прэзыдэнт, за выняткам асобных выпадкаў, можа прызначыць на пасаду прэм'ер-міністра толькі тую кандыдатуру, якую абрала парлямэнцкая бальшыня. У той самы час, у адрозьненьне ад чыста парлямэнцкай сыстэмы, гэтая форма кіраваньня прадугледжвае наяўнасьць у прэзыдэнта ня толькі цырыманіяльных, але й пэўных уладных паўнамоцтваў, якія забяспечваюць баянс уладаў і пэўную ўстойлівасьць, стабільнасьць выканаўчай улады (найперш права вяртаць законы на дапрацоўку і права роспуску парламэнту). Гэтая сыстэма кіраваньня характэрная сёньня для такіх краінаў, як Францыя, Партугалія, Фінляндыя, Аўстрыя, Ісьляндыя, Польшча, Летува.

Права парламэнту на замену прэм'ер-міністра і ўраду забяспечвае *гнуткасьць* тэрмінаў знаходжаньня ўраду ўва ўладзе, магчымасьць своечасова карэктаваць палітычны курс і тым самым значна зьменшыць небяспеку канфліктаў паміж выканаўчай уладай і парламэнтам. А права прэзыдэнта ў пэўных, строга вызначаных Канстытуцыяй выпадках распусаць парламэнт і прызначаць новыя выбары становіцца магутнай зброяй супраць частых урадавых і парлямэнцкіх крызысаў, што тым самым умацоўвае *стабільнасьць* ураду²⁴.

Нескладана заўважыць, што такая сыстэма накіраваная на пераадоленьне асноўных заганаў як «чыстага» парлямэнтарызму, гэтак і «чыстага» прэзідэнцыялізму. *На наш погляд, пераход да парлямэнцка-прэзідэнцкай рэспублікі ёсьць аптымальным варыянтам канстытуцыйнай трансфармацыі сыстэмы найвышэйшае ўлады ў Беларусі*. Гэта прадугледжвае пераразьмеркаваньне паўнамоцтваў прэзыдэнта на карысьць парламэнту і ўраду, аднаўленьне традыцыйных функцыяў парламэнту і забеспячэньне адноснай палітычнай самастойнасьці ўраду. *Такім чынам, з улікам эўрапейскага досьведу і гістарычных традыцыяў беларускага народу, парлямэнцка-прэзідэнцкая форма кіраваньня можа разглядацца ў якасьці «ідэальнай мадэлі» беларускае дзяржаўнасьці*.

²⁴ «Сілай кабінэту ёсьць неабходнасьць правядзеньня новых выбараў пры паразе кабінэту падчас парлямэнцкага галасаваньня» (С. М. Липсет, Роль политической культуры // Век XX и мир. 1994. № 7–8. С. 37).

Што праўда, пры гэтым важна не забыцца, што пераходнае грамадства як правіла не валодае ўстойлівымі дэмакратычнымі традыцыямі, характэрнымі для разьвітае дэмакратыі. Так, французская Канстытуцыя фармальна не абавязвае прэзыдэнта прызначаць прэм'ер-міністрам лідэра палітычнага блёку, які перамог. Аднак яму і да галавы ня прыйдзе зрабіць супрацьлеглае. Само сабой зразумела, што фармаваць урад будзе акурат тая партыйная кааліцыя, якая перамагла. У Беларусі, Расеі, Украіне і некаторых іншых дзяржавах СНД таксама дзеіць вельмі падобная да французскай канстытуцыйная норма, паводле якой акурат прэзыдэнт прызначае прэм'ер-міністра. Але на практыцы яна набывае зусім іншую палітычную інтэрпрэтацыю. Напрыклад, у Расеі перамога апазыцыі на парлямэнцкіх выбарах ані фармальна, ані фактычна не зьвязаная зь зьменай ураду. Больш за тое, расейскі прэзыдэнт можа самахоць адправіць у адстаўку прэм'ер-міністра, нават калі ён карыстаецца падтрымкай парлямэнту. *Тое, што ў кансалідаваных дэмакратыях ёсьць няпісанаю канстытуцыяй, ува ўмовах Беларусі павінна быць узьведзенае на ўзровень дакладна прапісаных канстытуцыйных нормаў і працэдураў.*

Найперш у новай дэмакратычнай Канстытуцыі неабходна дакладна расьпісаць працэдуру фармаваньня (замены) ураду і роспуску парлямэнту. І насамперш неабходна выразна зафіксаваць палажэньне, што прэзыдэнт прызначае прэм'ер-міністрам акурат таго кандыдата, якога абрала парлямэнцкая большыня. Па рэкамэндацыі прэм'ер-міністра прэзыдэнт прызначае і іншых чальцоў кабінэту. У той самы час парлямэнт можа пры пэўных варунках выказаць ураду канструктыўны вотум недаверу (калі рэзалюцыя аб недаверы прымаецца з адначасовым абраньнем новага прэм'ер-міністра), за якім аўтаматычна ідзе адстаўка кабінэту. Гэтая працэдура павінна перашкаджаць апазыцыйным фракцыям распускаць урад, калі яны аб'яднаныя патрабаваньнем яго адстаўкі, а не альтэрнатыўнай праграмай. Роспуск парлямэнту можа дапускацца толькі ў дакладна абумоўленых канстытуцыяй выпадках. Тым ня менш ніякая, нават самая прадуманая і дасканалая фармулёўка тых або іншых артыкулаў канстытуцыі ня можа стаць панацэяй ад парушэньняў дэмакратычных прынцыпаў. Гатоўнасьць палітычных элітаў да кампрамісу і супрацы — мінімальна ўмова нармальнага функцыянаваньня любое дэмакратычнае, у тым ліку і парлямэнцка-прэзыдэнцкае, формы кіраваньня.